"Чорні силуети: п'ять новел" — перше друковане видання Івана Багряного, яке він підписав псевдонімом "Іван Полярний". Збірка видана Багряним самостійно, під час його праці в охтирській друкарні, 1925 р. накладом 1000 примірників і обсягом 24 сторінки. Складалася з 5 коротких (на 2-3 сторінки) оповідань, написаних в Охтирці та під час мандрів.

ЕТЮД

...Скриня з промоклого

слізьми каміння...

Повна людей, стара прокопчена

муками скриня...

А в грудях дим.

В. Винниченко

Чорні ґрати розпанахали небо.

Червоно-рожеве воно тянуло, манило.

Спішили білі лебеді-хмарки.

За сонцем пливли радість, надії — за обрій.

В камері розіслала свої ризи тоска. Чорні ґрати розпанахали душу.

Поулиці: Анонс... Гастролі... Алегрі... — плакати... плакати...

А в камері — кліщі, "гицеля" защемили душу як затравлену собаку.

Рука в'їлась в холодні ґрати...

Тихше! Тихше!

Сонце сідало.

Над містом, наче хтось тягнув за кінець сиву намітку, плазував туман.

У ньому народжувавсь вечірній присмерк. Так волоклася тоска.

Отарою збились громади будинків, вилупивши темні вікна-баньки лякливо, а над ними знялась церква-агітатор, блискаючи банями, вишкирилась дзвонами на далекий захід; благословляла високим хрестом.

Он міст... Он театр...

Он степи.

Он-он, радість...

А он вартовий.

Кричить плакатами культура.

Загорілись огні Нарбудинку.

Затанцювали звуки оркестру.

Лавиною посунули люди, веселі, уквітчані, раді. Сито попискували дами, похихикували кавалери. Панни, як гуси, крутили задом, кавалери галіфе.

Сьогодні, вчора, позавчора вели, гнали — начиняли тюрму. Вони ж читали "анонси", дивились, тикали пальцями й сміялись.

Дивились з огидою.

Цокотів шосем візник, а з карети віється од шляпи перо. Вітер крутив ним.

Обганяв авто, у ньому надуті пики.

Все рухалось, бігло, спішило, не спішило, сміялось...

А захід, мов залитий кров'ю, жеврів і помалу блід.

По ґраті бігла блощиця, вона теж спішила. Хотіла й бігла.

Мов зітхання землі, тяжким придушеним стогоном зривалась далека канонада.

Кралась жуть. За нею повзли радість, надії, заволочені вогким туманом.

Безпардонно вривався людський гармидер в надвечірній, тужливо-красивий, надійний настрій.

З театру неслись хвилі безшабашної, гучної мідно модної музики. Танцювали, скакали веселі звуки.

З сусідньої камери просмоктувались крізь стіну розпачливі мелодії замученої пісні.

Вона росте, шириться; нотки болю, відчаю, надій; нотки затаєної пекучої ненависті захльоскують душу.

Нахабно лізли звуки "падеспань", продирались знадвору. А ще вривався регіт, писк стоголової, ситої, бульварної юрби. Аюди лазили взад та вперед.

— Па-а-пірос кому нада?!. Па-а-пірос!..

— Іріс... кому ір-ріс!?.

— Ах!., збєйтє окови...

...дайте мне волю... — просмоктувалось крізь стіну. Завтра мо поведуть, "зіб'ють". Що їм, отим, що блощицями лазять унизу там?.. Гуляють вони тупі, пусті, ситі, повно-порожні, хвастливі.

— Ах!., розчавить, роздавить!!! Догоряло небо... гасло... Розгорявсь, корчивсь в оргіях театр. Розпліскував каламутні хвилі

навколо.

Тоскою тянуться тумани... ростуть... густішають.

— Збєйтє... Ах збєйтє...

...Я научу вас свободу любіть!!!

Пісня пекучого бажання, широка, буйна. Шириться, росте, захльоскує, без жалю рве, тягне задавлену душу.

Пісня безсила.

Зривається летіть вона туди, де закотилось сонце, де жевріє захід.

Рветься вона, шелестить крильми, б'ється в заплiснявілі глупі стіни німої тюрми.

Дарма... поломані крила.

Серпень 1921 р.

МІЩАНОЧКА

(ШКІЦИ ІЗ КОМСОМОЛЬСЬКОГО ПОБУТУ)

— ...На заводе в "Х"

Есть одна девчонка:

И красится, и пудрится...

Зубоскалит громко! —

Це було написано на дверях завкому. Ще й карикатура намальована: якась сучасна міщаночка з "перепоночкою" (талія) як оса. З локонами, "фути-нути".

Це на Надю Н—о. На зібраннях зубоскале; "дере кирпу" перед простяками.

Квапиться.

Ой не любе цього "камса".

Надя комсомолка — міщаночка...

Ну й того... коліном і полетіла з ячейки.

Це було зимою.

Курились цигаркою димарі...

Ішов завод — цукроварня. '

Багацько молоді — звідусіль.

В казармах повно.

Весело в казармах.

Весело — солодко в заводі.

Весело — буйно йде праця в клубі.

Ячейка взяла курс на втягування на 100% пролетарської молоді в КСМ.

Пройшли вже часи пустоти осередкового життя. Прийшла пора великих задач, глибокої роботи, упертої учоби.

А коли висипе молодь з клуба — пісня кров бунтує.

У свято — стрункі лави комсомолят відбивають чічітку на село по бруку під згуки оркестру. А над всім полощеться як вільна думка, як кров червоний великий стяг "КСМ".

... — Ми ковалі... Огнем юнацтва...

В майбутнє браму куємо, ми куємо!!!

.....

Старий мир в образі міщанства плівсь стороною і ховав своє лице в пухкі міхові воротники.

Вітер хльоскає платками, згуками, прапорами.

Груди вип'ячувались, очі горіли.

Гаряча кров, нестримна. Надя йшла завжди стороною.

Чогось сумно, чогось жаль.

Не знає чого.

І завжди так: як прийшла в клуб, на збори, в свято на мітинг, між камсу .

Так і вже сама не своя..

З заздрістю дивилась на дівчат, бадьорих "активісток".

Одірвалась вона од одного берега, а до другого не дають пристать.

Дома сказали, як вступила в КСМ: " Ти нам не дочка. Прокляття... Хай тобі ні щастя, ні радости. Іди на всі чотири"...

В клубі кажуть: "Ти міщанка"...

Потім відштовхнули. Здала квиток. Чогось було сумно, чогось було жаль.

Дім рідний — остогидлий, чужий — гнав геть. Не тому, що прокляв батько, зреклась і гнала мати. Ні. А тому що вона рвалась з його, тікала як з пут.

Вона знала, що це той домашній уклад, тягар, несьогодняшнє, віджите.

І йшла геть. Куди?.. Аби не дома.

Її душа вимагала, хотіла теж такого життя як ото: ідуть дівчата з роботи потомлені і веселі, і знаєш, що вони мають мету свого життя. Працюють, живуть самостійним життям, збудованим самими щоденною чорною важкою працею, життям повним вщерть.

Та боялась остаточно порвати з своєю родиною, її ще лякало життя поза сім'єю, у злиднях; незнана праця, материні прокльони. Це вона відчувала одним кінчиком своєї душі.

Але воно — те життя — і манило її, життя повне контрастів і боротьби, боротьби проти злиднів, темряви, горя, за щастя.

Всяк повинен буть там.

Хто відстає від сучасності — той боягуз!..

А сучасність — боротьба...

І вона рішила.

Зійшла з дому.

Була весна. Цукроварний завод став. Пустили цегельню. Попрохала завком дать роботу. Дали. Зразу ж стала на цегельню, між глину і червону цеглу робітницею.

Жить примостилась в казармі.

* * *

Важко. За вісім годин спина як перебита. Вона завжди коло преса, там де найгірше.

А погляне на себе вимазину в глину, на голі руки в зашкарублій глині — усміхнеться, поведе бровою; її серце б'ється в унісон ритмічному стукові машин, мотора і шелесту пасів, в унісон серцям всіх.

Забуде втому.

Зійдуться дівчата після роботи в казарму — починається друга частина трудового дня. Частина весела, захоплююча, картинна. Доклади, лекції, гуртки, співи, ігри, зібрання.

Надя наче переродилась. Всюди перша.

Дівчата прийняли її до себе наче людину, яка вихрестилась; жартували, вітали щиро. Лаяли тих, хто називав її міщанкою.

Принесли койку, матрас (виклопотали в артельщика)... Навіть набили соломою...

— Плюнь на свою рідню і їй подібних, — казали.

Надя вже давно плюнула.

Байдуже їй, що весь мир міщанський збентежився і тикає на неї пальцями. Хай...

Дні бігли...

* * *

Виріс і кріп піонерський осередок, який було зовсім завалився; не було відданого робітника.

Всією душею віддалась нова керовниця цій роботі.

Весь вільний час пропадає з веселими щебетунами піонерами.

Діти любили її.

То була Надя.

Їй доручив осередок цю працю. Хоч і міщанка, проте подивимось, мов.

Взялась з запалом.

Уперто помалу поступалась вона уперед.

А роботи — роботи...

Недоспане, недоїдене, перевтомлене — це все зникало перед втіхою наслідками своєї праці.

Іде вона ранком на завод, а діти до школи: обступлять, вітають, щебечуть, розповідають.

Любо... А як вона любе слово: "Будь готов!" — і дружну багатогранну відповідь. А червоний галстук.

То вона власними руками шила всім галстуки, убрання піонерські теж.

* * *

Подала заяву в КСМ і ждала. Окрилена надією. Труднощі в роботі не були труднощами. Почувала себе новою людиною.

* * *

Одлементував заводський гудок. Друга зміна цегельні кінчила. Вечоріло.

Збиралась молодь у заводський сад. Прямо з зміни і на зібрання осередку КСМ.

Зголодніла, стомленна молодь підганяла секретаря.

У другому кінці затянули пісню:

...Загранічниє порядкі

Распрекрасни хоч куда — а...

Хор-роші — наші ре-е-бяткі...

Та так.

З гиком, з свистом...

З улиці хлопчаки поздирались на забор — "глазелі".

В саду було повно.

Піонери нишпорили поміж "комсою".

Сьогодні будуть приймать їхню "Надійку".

Надя сиділа в гущі молоді. Було свіжо — прохладно, але не тому Надя дрижала.

Вона хвилювалась. І радісно, і боязко. І давно бажаний чеканий момент, і... що то скажуть.

Був доклад. "Пренія". Резолюції.

Майже не чула.

"Розбор анкет!" — аж подалась уперед.

.....

Постановили: Заявление о приеме в КСМ отклонить! По настоянию парторга, принимая во внимание ее мещанское происхождение с работы в коллективе Ю. Л. снять!

— Так от, товариші... Возражать будем опісля, а тепер далі...

— А возражать не возражать... Когось ще приймали, отклоняли... Потім біжучі справи...

З "молодою гвардією" — вийшли з саду; пішли врозтіч. Хто в кіно, хто вечерять, хто на вулицю, а хто спать.

* * *

В дівочій казармі темно. Пусто. На стіні бігають зайчики, снується мереживо од ліхтаря знадвору.

Синій, білий, червоний, зелений, жовтий — кольори переснувались на стіні; красивий вигаптований електрикою килим.

Мане, дратує. Віриш у нього, а воно фантазія електричного, сильного, прозаїчного ліхтаря.

Тіні від рам і листу дерева знадвору намітили вікно у чудернацьке мертве, привабливе, незнане, неіснуюче.

Сиділа і плакала — Надя.

Пусто.

Дівочі плечі здригались. Волосся спадає пасмами на солом'яний матрац.

В клубі — крізь стінку чуть — монотонно цокотів, як коник на стерні, кіноапарат. Цокотів уперто.

Перестань він — перерветься живий рухливий екран, буде сіре полотно.

Десь глибоко зародилась надія, росла і ширилась. А віри не було.

* * *

Ранковий гудок розбудив, збентежив дівчат. Заспані, бігли до артєльщика за ржавими оселедцями та хлібом і мчали на зміну.

— "Будь готов"... "будь готов!" — кричали діти, углядівши свою Надєжду.

А Надя нахилила голову і спішила — спішила на завод, між цеглу.

"Фабзайчик" Миколка стояв коло паровика.

— Ач, міщанка! — кинув він, — що, так як з пудрою з глиною іміть діло... Тю!., побігла як!..

* * *

Жарко на сушці.

Багато подають, не встигаєш вибирать і класти. Бігали вагонетки... співали дівчата... нила спина.

Багато — багато цегли на сушці...

Ой як багато...

А їй здалось, що то не на сушці, а на неї положили вчора.

Охтирка, 1924 р.

МАДОННА

У нашім раї на землі

Нічого кращого немає —

Як тая мати молодая

З своїм дитяточком малим.

Т. Шевченко

На станції шум завис під потолком зали... Наштрикнувся на люстри і у конвульсіях шелестів крильми, царапав замурзані барельєфи.

День рюмсав розрізаний на рейках, і текли сльози по вікнах. Розплаканий день підпоїв і людей своїми слізьми.

Лице у воротник... очі в стакан... І під брязк бутилок і стаканів чавкають і сопуть.

Зрідка стиха підходить "скорий ". Тоді вливається нова валка людей.

Спішать... Липнуть на ослони... Метушаться... Такі ділові, такі розумні...

Чавкання під люстрами утроюється і тоді на їх шелестить шум. А з буфету звяк — монета на монету.

Он там хтось сидить на асфальті!.. Там, де купа окурків і величезна плювательниця, де подальше від світла. Де звaляні люде, як дрова... і лиця сірі, як сірий день. Вона сидить на холоднім полу; в біблейській позі, під біблейським плащем на асфальті.

Розвісила свою намоклу нудьгу на бильці, свою порепану печаль на скронях...

Розкрила груди і — під станційний шум — колисає дитя.

Лице в чорних плямах, а вії нагадують юність.

На лиці і в позі покора і ляк... Руки грязні і чорні... Ноги сховались під плащем з драної ряднини — вони репані, в курятах... Спина перегнулась; збився платок: нечесані коси опали на немовлятко з украденим віком.

Біле, як віск, личко тліє... теребить сухі грязні груди і усміхається заплющеними очима. Ручки маленькі, сухенькі давлять груди... А в матері голод підвів темні смуги під очі.

По горбатому носі скотилась сльоза і впала на личко — іскорка загнаної любови крапає з очей. О! — кап... на голівку...

Сірий день відокремив її сіру на сірі полотнища грубих панелів. — Мадонно моя на асфальті!

Дівчинка притулилась збоку. Очима-фосфоритами з-під лоба з лахміття упала на цятку в буфеті. На одну цятку... Хліб. — І не хоче одірвать.

На лиці тавро матері... Тавро порожніх вулиць... підтиння і людського глуму.

— Мадонно моя на асфальті!.. Мадонно в пльовках.

І тільки зуд монотонний під люстрами, і тільки зуд. Ревнув потяг — і скрикнула дитина, і шум як ошпарений метнувсь в барельєфи. Плачем-скулінням прошпилило блажність; засмерділа злість. І зойк дитячий попав під грязну підметку людей.

І прибіг за ними потяг:

— "Двадцять четвьортий... Кієв... Москва..."

— А... а... а... — розпеленався і вторить дитячий плач. Вторить сірий день, розрізаний на рейках.

Потяг щось пообідав, і побігли люди. А по них хльоскав плач. "Ей ты, шпана!.. Ану! Викатывайсь... Пішов. А три парі очей дивились услід. Одні звиклі — з ненавистю. Другі злякані — з ненавистю. Треті манісінькі і розкритий ротик — треті з цікавістю. Як стрілочник пропускає потяг за потягом і нічого від їх не жде так це:

— 1-й... 20-й... 100-й...

А на люстрах шум. А на вікнах потьоки. Лізе сирість і дим по панелі. А по асфальту:

— Шпана, і чого шляєшся тут?

А з буфету бряжчать стакани: і чого ти шляєшся тут?

Надвечір потянула за собою намоклу стуму. Перелізла далі... Аж туди перелізла під рештовку, на сміття, де проводять ремонт.

На кучі мусору, озираючись, колисає дитину. А крізь щілину дивиться шум. А у вікно барабане дощ.

— Мадонно на смітті...

— Мадонно моя.

Жмеринка, 1925 р.

ПЕТРО КАМЕНЯР

Чорний від сажі, брудний від глини і рудий від цегли Петро йде по вулиці.

— Павлуш-ша!.. А Павлуша?!. — Р-риковсь-кої... Ех... — ти! Що?..

— Я на вас чхать хотів... да!.. — і для більшої переконаносты скріпив усе матом. А руками як вітряк крильми.

Картуз, з трудовим стажем в десять років, з'їхав на очі. Грязюка чвиркає з-під рудих чобіт, а вони як найняті: то сюди, то туди, то туди, то сюди...

Обличчя чорне. Під шаром сажі, в ляпасах глини пропав вираз, але... З-за фартуха виглядає сургуч і обдулось.

Петро то голосно загрожував комусь, ставав і обводив кругом очима, то мимрив щось собі під ніс.

— Дурак я, дурак... Дурр-рак я!!! — і скрип зубів. — Жінко!.. Постой, Якове, постой... Я тобі зробив роботу? — Зробив! Х-хо-лодно, а я... Ні, ти підожди... А... там. Ти її коли-небудь місив, га?.. глину. Ні, ти мені... Ага: ти глину пробував?., ти, "стіна"!.. Я в тебе спрашую!!! — Ахти-ж!..

Петро замахнувся, вдарив когось в повітрі, невдержався і впав у канаву. Потім підвівся і бив аршином у забор:

— Ви мою жисть іззіли!.. Вам моя жінка — сміття, повія!.. Ззіли б... Потім розіпнувсь на заборі:

— Їжте, нате!.. Їжте!!!

Опустився з плачем на канаву. Змутнілими очима мацав і не міг намацать своєї фіртки. Ага, ось! Спершись головою в сусідин забор, притих і почав тихесенько стукать — нічого. Опять постукав — не чуть.

Раптом од ступився і дико заворочав білками:

— А! — не пускать?!. Одчиняй!!! — рявкнув не своїм голосом, аж закудкудахкали сусідині кури і заскавулив Рябко.

— А, так-так!? — розкачавшись і засукавши рукава, кинувся на забор; люто бив кулаками. Бив до крові, гупав коліньми, головою, всім тілом. З п'яного хрипу клочча слів:

— ...Так ти повія?!.. Спалю!.. Одчиняй!!!

Подравсь на забор, похабно лаючись, обірвавсь і впав у грязь.

Сусідина дівчинка побігла і сказала його жінці. Злякана прибігла Марія.

Марія, жінка Петрова, ще молода — як дівча, з скорботними очима і з лицем Магдалини. Непокритою головою нагнулась над ним:

— Петре! А, Петре!.. Ради бога, Петре... підведись та ходім додому... Діти плачуть.

Петро скверно вилаявсь, глянув на неї:

— Ага! Без Петра не проживете... А... мать... Підведений Марією, одштовхнув її в груди.

— Убірайся! — а другою рукою державсь за її плече. Лють накипала. Затрахкотів себе в груди:

— Хто я тобі? — отвічай!!!

Дир-р-р-р-р!.. — розірвав сорочку донизу і тоді ж — дикий, пронизливий вереск розітнувсь по вулиці.

Коса Марійки опинилась у руках, а голова в грязі під чобітьми.

Маленька дочка, Маруська, бігала з плачем кругом, а потім припала з плачем до матері.

Бив чобітьми в груди, в голову, в спину. А потім... Хіба ж можна росказать, як живу людину, матір дітей, із скорбним лицем Магдалини, волочать за косу по грязі — і тілько зойк:

— Петре!.. Що ти робиш, Петре!?. Я ж — твоя дружина...

— Ой, боже мій! боже мій!

— Ой, люде добрі!..

А люде дивились в щілини забору свого двора і хіхікали єхидно:

— О! — поволік, поволік! — а як зойки поплазували у двір, повиходили на вулицю і заязичили.

На канаві лежить аршин опрацьований, вирівняний мозолями рівно за стілько літ, скільки має Петро без трьох, в які мати вигодовувала закислою "куклою". Ватерпас плаває в калюжі — гирька якорем сіла на дно.

* * *

Що було вночі, того не бачила й ніч; не проглянула вікна затиканого онучами і дрантям замість вибитих шибок.

Ранок приніс щось таке терпке, липке на серце, щипуче, що голову потянуло до дровітні, а руки її підперли до столу.

* * *

Сум стоїть на вулиці і заплакане небо.

— Ти, моя Маріє, не ходи сьогодні нікуди. Мені чогось так тоскно, мені чогось так важко...

Марія лежить на полу; втопила мутні, приплющені очі в скуйовджену косу... і тихенький-тихесенький стогін.

Петро не чув нарікань, а в голові, між росохами спогадів, билась думка:

— Ще ж учора ранком, як ще спали півні, ідучи на роботу, чомусь поклав Маріїну голову на груди і повів грубою рукою по м'якій косі – хотілось цим щось висловить, бо сподівався сина. Марія усміхнулась блідно-радісно.

Він сподівався радости... А що в нього ще є?

Марія лежить на полу. Тихесенький стогін... Під очима смуги.

Маруська забилась у запічку, зщулилась і дрижить.

В шибку сотається далекий церковний дзвін.

Голова хилиться, хилиться, хилиться і червоні круги... Хто це начіпляв цегли на шию? Хто це?

А сум уставився перед вікном на вулиці і широко розкрив очі.

Гирька якорем потягнула на дно.

Охтирка, 1925 р.

"ЗАЄЦЬ"

"Максимка" підлазив до станції.

Двоє контрольних і кондуктор лазили з вагона в вагон. На ходу. А з другого боку стрибали на насип безбілетні. Спасались.

Вистрибнувши, реготались в лице кондукторові.

Малкашня.

Той грозив услід кулаками і, лаючись, біг з контрольними далі.

— Он у тім вагоні!.. Стєрва... їде аж із Севастополя. Без білета...

— Заходьте з другого боку... А ми відсіль...

— Зстрибне кукла.

— Їздять, гади, а ти мороч голову...

* * *

Минька сидить в дверях вагона.

Вагон повнісінький; колись у ньому возили товарняк. Двері широкі. Дрижить і гуде як вулик.

Звісивши ноги і притуливши голову до стінки вагона, дивиться, як біжать мимо стовпці.

Хтось плямкає — їсть оселедець.

Котиться слина. Лягли на коліна безсилі руки. Коли б придивиться, то видно, як на грудях, по брудній сорочці плазує воша. Одна... друга... їй би, може, було б соромно, а може, й ні, бо — занадто в неї чудний погляд, а їде вона і бреде аж із Ялти. Заробляла. І заробила... Видно по її лиці.

Худе-худе, зшерхле. Губи порепались.

Ні торбини, ні башмачини.

Жорстокий гарячий вітер свистить у вуха, сипле піском у очі, вовтузиться в лахмітті.

Чужа із чужих.

А хіба є свої по шляхах?., коли всяк собі їде... Степ і шпали... степ і шпали.

Та ще кой-де обскубані кущі маслини, кой-де недоваляні черепичані покрівлі.

Раптом Минька зхопилась і злякано одступила в вагон.

Ніхто не звернув на неї уваги. Тут всі на неї похожі і вона майже на всіх.

Очі забігали кругом, обличчя скривилось як у дитини. Полізла в куток.

"Ось тут! Гражданє, пріготовьтє білети!"— І: стук-стук-стук! по вагону. Слідом влізла контрольна процесія.

"Ваш білет!.. Ваш... Ваш..."— і тільки: кусь! — кусь! — кусь!

Перевіривши білети, кондуктор ще раз оглянувся. Контроль витріщивсь насмішкувато.

Безбілетних не оказалось.

Миньки теж не оказалось.

* * *

"Максимка" став. На Бахчисарайському вокзалі розтатаривсь лемент. Лемент в степу як у накритій бочці. Кругом сонно і душно. Ціла орава малишів полізла по вагонах "промишлять". Ось в однім пацан, обірваний до нікуди, з рухливими очима і нестриженою головою, хвацько вибиває на ложках "матльот", а дзвінким крикливим голосом:

.....

— Д-ех, буржуї...

Атдайте нам мільйони!

Тєпєрь наше право...

І наші закони...

Трр-рік-так-так! Трр-рік-так-так!!.! А з другого чуть:

— С Адесского "кічмана"

Плєнтують два "уркана"...

.....

і знов: — Таваріщ мой бєдний...

Зар-рой мойо тело... —

Наче холодну воду ллє. Другий стоїть, держе в руках рваний картуз на подачку і підспівує, озираючись на двері. Люде притихли. Більшість вслухуються; інколи регочуть з гострих слів, дивують з хлоп'ячої спритності. Дехто дає; більшість тілько слухають.

— Ей, сопляк! Кого ти чорта тут? Ану вимативайсь! — Це "начальство". І хлопці, як м'ячі, геть. Потім знову.

Терпко з скуки і душно.

— А!-Ах-х!!! — Так раптом і дико. Затупотіли люди, — побігли.

За вагонами на шпалах головою об рейки, об рейки спиною, ногами, руками билась дівчина.

Минька. Кусала свої руки. Хрипіла. Коса запуталась за костилі. Так б'ється риба, викинута з ополонки. Люде стовпились, іще бігли з усіх кінців.

— Держіть її! — Вб'ється! —Тяніть на пісок!

— Голову! Голову держіть...

— Не займай!!!

— Води-и!!!

І ніхто не нахилиться, не підступе. Страшно і мерзко. Врешті міліціонери, що стояли ні в сих ні в тих, підступили, — давай піднімать. Потім за руки поволокли геть.

Голова перехилилась, очі закотились. Чіпляється волосся і рветься. Притихла. Потім, якось особливо, рванулась і безумно впилась зубами в руку, що держала. Зашипівши, швирнув її; пустив і другий.

Минька знову забилась на рейках. Незрозумілі викрики і собаче скавуління.

— Сімулірує, стерва! Знаю я їх... — шлюхи! — рішив справу курортний в галстуку, гидливо плюнув з вікна "м'якого", що чекав одходу, і застиг в позі Мефистофеля.

Якась бабуся прибігла з водою, впала навколішки і давай лить в зациплені зуби, потім на голову.

Перебившись, Минька замовкла, розкидалась, заплющеними очима в сонце.

Бабуся підвела її, підібрала косу і, тихенько змахуючи сльозу з носа, стала обтирать заюшене кров'ю, в синяках обличчя. А міліціонер розказував старшому: "Я її тяну, а вона держиться... Вхватилась під лавкою за ніжки... Ще й ногами дриґає, дурна! Я як рвону...

Миньку підвели і повели в агентуру. Полуплене морськими вітрами, вкрите синяками обличчя великими очима одкрило безодню безумства.

.....

Затерявшись в юрбі, Минька вискочила на перон. Сюди-туди... Подалась між рядами вагонів.

— Бев, бев, бев!..

— Сюр-рір-р-р...

Рушив потяг. Минька вчепилась у якийсь вагон, злізла і прищулилась за дошками. Не помітила, що потяг товарний і стоїть назад, на Севастополь.

"Максимка" рушив. Хвилинка — відійшов і товарний. Минька в дошках. Знов потяг на південь.

А день спішить на захід; перебігає через насип. Хутко... хутко...

— Переїду-у!-у!-у!-у! — кричав потяг і мчав.

День підбирав свої стомлені крила. Вечір затрубив зорю. На Бахчисарайському вокзалі скука. Закривсь семафор. А там десь голубий Чатирдаг.

* * *

— Пуф!-пуф!-пуф!.. Цок-цок-цок! Цок-цок-цок! Цок-цок-цок!

Риплять тормоза.

Минька підвела голову. З тормоза дивиться дядько. Чого він?!.

Широкими очима в нікуди, а руками й ногами чіпляючись, Минька подралась на гору по зложених дошках; вилізла і стала зверху. Дядько щось закричав.

А дим на неї сунеться-сунеться, тягуча примара... На лице дише вогким, а кігтями в глотку.

Скрикнула і зскочила на сусідній вагон. Потяг заголосив. Озирнулась і заметалась по криші.

А потяг хоче скинуть, як тварь, труситься шатається і кричить.

Руками закрила голову; безумно озирається. Сковзається, перескакуючи, падає, зривається й біжить од машини.

А за нею щось по п'ятах, дихає у спину і вже лоскоче горло. О! О! — Останній вагон... Тіпається він як язик у дзвоні.

Дикий зойк! Впала і билась в лапах чорного Молоху.

А впереді тунель прижмурив ліве і вирячив праве червоно-зелене, зловісне око.

День озирнувся на обрію.

Ялта, 1925 р.